

Vervolg van roofvogels in Nederland in 2011

Rob G. Bijlsma & Peter W. van Tulden

In dit overzicht zijn door mensen veroorzaakte sterfte en vervolging van roofvogels verwerkt, zoals doorgegeven aan Algemene Inspectie Dienst (AID), Politie en Centraal Veterinair Instituut (CVI, Lelystad), of vermeld op de nestkaarten (WRN en SOVON). Met deze bronnen houden we al jarenlang structureel de vervolging van roofvogels in Nederland bij. Het gaat om een gestandaardiseerde, en dus van jaar op jaar representatieve, manier van werken in stand.

Werkwijze

CVI-Lelystad

Vergiftiging, klemmen en afschot werden op gestandaardiseerde wijze door CVI-Lelystad onderzocht. De eerste onderzoeksstap omvat sectie, in een aantal gevallen aangevuld met microbiologisch onderzoek. Macroscopisch onderzoek aan krop- en maaginhoud is van belang bij het vaststellen van vergiftiging en het opsporen van de mogelijke bron en toedracht. Aanwezige hagelkorrels of kogels worden uit het kadaver verwijderd en verzameld als bewijsmateriaal en/of voor eventueel onderzoek op lood. Indien de sectiebevindingen of anderszins verstrekte gegevens vervolgonderzoek vergen, wordt (orgaan)materiaal verzameld voor chemisch-toxicologisch onderzoek. Op basis van de anamnese en de bevindingen van de eerste onderzoeksstap worden inzendingen aangemerkt voor vervolgonderzoek (Zoun 2000, 2007). Na overleg met de inzender wordt dan besloten om al of niet chemisch-toxicologisch onderzoek uit te laten voeren.

Werkgroep Roofvogels Nederland

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar loopsporen rond het nest, klimsporen, afgebroken takken, schotsporen, schade toegebracht aan eieren, en andere vreemde zaken. Dit wordt apart op de nestkaart vermeld. Daarnaast worden meldingen en opmerkingen van omwonenden opgetekend; deze kunnen licht werpen op eventuele duistere praktijken, zoals verstoringen van nesten (wat wij zelden voor onze ogen zien gebeuren, maar waarvan we de sporen wel aantreffen) en illegale activiteiten (vaak 's nachts). De handleiding van Hugh Jansman (2001) wordt aangehouden waar het de interpretatie van sporen betreft, inclusief verfijningen in de praktijk geleerd. De plotselinge verschijning van bordjes 'Verboden Toegang', actieve tegenwerking in het veld, hinderlijk volgen en intimidatie zijn bijvoorbeeld vaak gekoppeld aan vervolging (Hirschfeld 2011).

Resultaten

Vergiftiging

Er werden 16 gevallen van vergiftiging vastgesteld (Tabel 1), verdeeld over Bruine Kiekendief, Havik en Buizerd. Vergiftigd aas bevatte jachtwild en wat verder voorhanden was: 1x Mol, 7x Houtduif, 3x duif, 1x Kip, 2x aas, 1x gebraden gevogelte en 3x een kippenei.

De verdeling van de vergiftigde roofvogels over de maanden was als volgt: 2x januari, 7x februari, 1x maart, 5x april en 1x september. Voor het vergiftigde aas was de verdeling als volgt: 7x februari, 3x maart, 5x juni, 1x juli, 1x september en 1x november. Opmerkelijk in dit verband zijn de vondsten van vergiftigd aas in de zomer, een nieuw verschijnsel dat zich op meerdere plekken in het land manifesteerde (Overijssel, Gelderland, Utrecht). Vergiftigd aas en vergiftigde roofvogels (plus 2 Vossen *Vulpes vulpes* en een hond, die hier verder niet zijn meegenomen; de hond, gevonden bij Woudenberg, was overigens vergiftigd met strychnine) werden door het hele land gevonden:

Drenthe: Amen, Anloo, Bargerveen, Orvelterzand, Ter Horst;

Friesland: Ooststellingwerf;

Overijssel: Den Ham, Kloosterhaar, Markelo, Westerhaar, Wierden;

Gelderland: Heerde, Lochem, Wijhe/Olst;

Utrecht: Waverveen;

Noord-Holland: Amsterdam, Diemen;

Zeeland: Kapelle;

Noord-Brabant: Mariahout.

De op naam gebrachte gifsoorten bij de gedode roofvogels hadden uitsluitend betrekking op aldicarb (3x). Met gif bewerkt aas had – voor zover op naam gebracht – betrekking op aldicarb (2x), carbofuran (2x) en parathion (3x). De concentraties gif in als aas uitgelegde dieren waren in sommige gevallen – net als vorig jaar – extreem hoog: bij een met aldicarb bewerkte Houtduif bedroeg de concentratie 45.000 mg/kg (Wierden, Overijssel), een met parathion bewerkte Kip haalde 19.000 mg/kg (Lochem, Gelderland).

Afschot

Afschot werd viermaal vastgesteld bij de roofvogels die bij het CVI werden ingeleverd. In één zo'n geval, een vrouwtjeshavik gevonden bij Ter Horst in Drenthe, werd zelfs afschot boven op vergiftiging geconstateerd. Als bron van nestverstoring komt afschot geregeld voor, terwijl er sterke aanwijzingen zijn dat er tegenwoordig ook weg van het nest op grote schaal roofvogels worden geschoten (zie hieronder). In Noord-Brabant lijken de vondsten van pijlen in de buurt van roofvogelnesten te wijzen op een nieuwe tak van sport: het schieten van roofvogels met een kruisboog.

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 1975-2011 (bronnen: CVI, WRN). *Causes of death of raptors in The Netherlands in 1975-2011 (sources: CVI, WRN).*

Doodsoorzaak <i>Cause of death</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/doodslag <i>Trap/killed</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
1975-88	621	2	69	145
1989	21	?	?	?
1990	20	?	?	?
1991	61	?	?	?
1992	76	0	5	?
1993	33	2	7	?
1994	13	2	6	26
1995	65	4	13	9
1996	106	9	18	139
1997	176	10	13	62
1998	91	0	7	105
1999	80	4	4	88
2000	33	2	3	129
2001	21	0	0	80
2002	50	1	3	58
2003	54	1	0	81
2004	37	0	0	85
2005	35	0	0	114
2006	75	1	1	211
2007	20	0	0	103
2008	18	0	9	73
2009	20	2	13	77
2010	8	0	0	70
2011	16	0	4	93

Nestverstoring

Het aantal nestverstoringen ligt nu al drie jaar op rij op een min of meer vaste waarde (Tabel 1). De meest toegepaste methodes zijn nog steeds het uithalen en vernielen van eieren (30x). Het doden of uithalen van jongen (3x) werd beduidend minder vaak geconstateerd; onderscheid tussen beide is lastig te maken omdat gedode jongen soms worden opgeruimd. Veel verstoringen zijn niet gespecificeerd, maar hebben betrekking op verdachte sporen rond een mislukt nest of werkzaamheden rond het nest in de broedtijd (26x). Afschot (5x, hier betrekking hebbend op beschoten nesten) en omzagen van de nestboom (6x) zijn weer teruggekeerd als regulier middel om nesten om zeep te helpen. De hier vermelde omgezaagde bomen zijn niet per ongeluk gesneuveld tijdens boswerkzaamheden, maar willens en wetens neergehaald gezien het feit dat ze als enige boom waren geveld. Sowieso worden er opzettelijk allerlei activiteiten rond nestbomen ontplooid met het doel de ouders langdurig weg te houden van het legsel of broedsel: trekker stationair laten draaien pal naast nestboom, langdurig onderhoud aan slootrand, 's avonds tegen nestboom trappen, zagen in de nabijheid van de nestboom, jachthut of hoogzit plaatsen vlakbij nestboom.

Tabel 2. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 2011; afschot = zoals vastgesteld door CVI of in het veld, doorschieten van nesten en afschieten van broedvogels is onder nestverstoring gerangschikt. *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 2011 (shot = as determined during dissection or observed in the field; shooting breeding birds and nests is classified under 'Nest disturbances')*.

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/kooi <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	0	0	0	3
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	1	0	0	8
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	5	0	1	9
Sperwer <i>A. nisus</i>	0	0	0	1
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	10	0	3	59
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	0	0	0	12
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	0	0	0	1
Totaal <i>Total</i>	16	0	4	93

De 3102 ingezonden nestkaarten vormen een grote en vermoedelijk representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogelbevolking. De verhouding verstoord versus niet-verstoord, zoals gevonden op de nestkaarten, kan dan over de Nederlandse populaties van de respectievelijke soorten worden omgeslagen (Tabel 3). Dat levert een landelijk totaal van 732 opzettelijke nestverstoringen op, waarvan 59% betrekking heeft op Buizerds, 9% op Bruine Kiekendieven en 10% op Haviken, een verhouding die we ook in eerdere jaren vonden. Hoewel het aandeel van Friesland sterk meeweegt (vooral in Bruine Kiekendief), zien we eenzelfde zwaar aandeel Buizerds in de rest van het land. Als meest algemene roofvogel heeft deze soort het dan ook, in absolute cijfers, het zwaarst te verduren.

Tabel 3. Berekening van het totale aantal nestverstoring in Nederland in 2011, waarbij 1 = aantal ingestuurde nestkaarten, 2 = aantal nestverstoringen op nestkaarten, 3 = percentage verstoorde nesten, 4 = maximum aantal paren in Nederland in 2005 (Bijlsma 2006), en 5 = aantal berekende nestverstoringen in Nederland op basis van kolommen 3 en 4. *Calculation of the number of deliberately destroyed nests in The Netherlands in 2011, with 1 = no. of nest cards, 2 = number of destroyed nests on nest cards, 3 = percentage of destroyed nests based on columns 1 and 2, 4 = population size in The Netherlands in 2005, and 5 = calculated number of destroyed nests in The Netherlands based on columns 3 and 4.*

Soort <i>Species</i>	1	2	3	4	5
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	58	3	5.2	600	18
Br. Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	193	8	5.1	1250	64
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	474	9	4.1	1800	74
Sperwer <i>A. nisus</i>	273	1	0.4	4500	18
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	1364	59	4.3	10.000	430
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	609	12	2.0	6000	120
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	90	1	1.1	750	8

Discussie

De vervolging van roofvogels lag in 2011, zoals gemeten via de nestkaarten, boven de waarden van 2008-10.* Omdat veel vervolging tegenwoordig in Friesland wordt vastgesteld (73 van de 93 gevallen van nestverstoring), staat of valt die bevinding met de inspanning van Friese roofvogelaars (en vervolgers). Het is daarom onmogelijk te zeggen of er meer of minder vervolging heeft plaatsgevonden. Het lijkt er op dat vervolging overal veelvuldig plaatsgrijpt (let ook op de ruime verspreiding van vergiftigingsgevallen), en dat Friesland een buitensporig aandeel heeft in de vervolging binnen Nederland (zie ook Bijlage 1, voor een deel van de discussie in de Leeuwarder Courant). Landelijk is het aantal nestverstoringen berekend op 732 gevallen (vooral Buizerd), maar dat is een minimum. De roofvogelvervolger anno 2011 weet donders goed dat hij de wet overtreedt en een kans loopt tegen de lamp te lopen. De permanente aandacht voor hun nefaste bezigheden maakt ze voorzichtig (en agressief), waardoor niet altijd is te achterhalen waardoor een nest is mislukt. Maar als er in een bepaalde regio tientallen nesten misgaan, ligt menselijk ingrijpen voor de hand. Vaak kan beter kijken, of een frequenter terreinbezoek, de zaak snel verduidelijken. De activiteiten van jagers net over de grens van Limburg zijn op die wijze voor het voetlicht gebracht (Hirschfeld 2011). Ook het uitstoten van nesten in Friesland, en de toename van afschot aldaar, zijn vlot zichtbaar geworden. Het blijft zaak alert te zijn.

Het aantal gevallen van vergiftiging is weer terug op het niveau van de afgelopen jaren (Tabel 1). De gebruikte middelen brachten zelfs enkele oldtimers aan het licht, namelijk parathion en strychnine (die laatste bij een hond). Ook afschot is terug bij af: de bij het CVI ingeleverde roofvogels telden al vier gevallen. In Friesland konden daar enkele tientallen andere gevallen aan worden toegevoegd (lang niet allemaal ondergebracht op nestkaart, maar gebaseerd op tientallen aangeschoten vogels die met gehavende vlerken rondvlogen).

Summary

Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2012. Raptor persecution in The Netherlands in 2011. De Takkeling 20: 46-52.

Poisoning (N=16) and deliberate disturbances of nests (N=93) were recorded throughout The Netherlands (Table 1). Victims of poisoning were Buzzard *Buteo buteo* (N=10), Goshawk *Accipiter gentilis* (N=5) and Marsh Harrier *Circus aeruginosus* (N=1). Raptors were poisoned with aldicarb (3x), and in poisoned baits aldicarb (2x), carbofuran (2x) and parathion (3x) were identified. Pesticide concentrations were found of up to 45,000 mg/kg (aldicarb in a Woodpigeon *Columba palumbus*, used as bait). The baits used for poisoning raptors are typically hunter's quarry, i.e. pigeons (10x), and whatever is available (chickens, chicken eggs, Mole *Talpa europaea*).

---

* Op de valreep krijg ik via Sjoerd Bakker de gegevens voor Zuidwest-Friesland binnen (verder niet meer verwerkt in dit overzicht): in 2011 maar liefst 23 nestverstoringen daar.

Nest disturbance is widespread and involves a large variety of methods: deliberately keeping parents away from the nest (farming activities, placing a hide near the nest, cutting down tree near nest, and so on), destroying eggs, killing nestlings, cutting down the nesting tree, shooting nests, shooting parents (at the nest, or away from the nest). Based on the recorded intensity of nest-related persecution (Table 2), the large sample of nest record cards (3102 in 2011, all species), the wide distribution of nest record cards across the country and recent population estimates of raptor species, it is calculated that a minimum of 732 raptor nests must have been destroyed in 2011, distributed among Buzzards (430), Kestrels (120), Goshawks (74), Marsh Harriers (64), Honey-buzzards (18), Sparrowhawks (18) and Hobbies (8). This is a minimum, as many nest failures cannot be proven as caused by deliberate disturbance, despite being recorded in areas with a high incidence of illegal persecution. By far the highest frequency of killing and nest disturbance is observed in the province of Friesland, where the conservationists of meadow birds believe that killing raptors and other predators will stop – or even reverse – the long-term decline of Black-tailed Godwits and Lapwings.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2006. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2005. De Takkeling 14: 6-53.
- Bijlsma R.G. *et al.* (van Kuik H., Schipperijn J., van Swieten R., Zoun P. & van Tulden P.W.) 1998-2011. Vervolg van roofvogels in Nederland in 1997-2010. De Takkeling 6: 54-61, 7: 52-58, 8: 52-59, 9: 53-60, 10: 49-55, 11: 55-63, 12: 55-63, 13: 57-64, 14: 102-118, 15: 39-47, 16: 56-64, 17: 51-55, 18: 34-40, 19: 52-57.
- Bos N. 2011. Bijdrage van Friesland aan de vervolging van broedende roofvogels in Nederland in 2000-09. De Takkeling 19: 58-65.
- Hirschfeld A. 2011. Illegale roofvogelvervolging in Duitsland: monitoring in Noordrijn-Westfalen in 2005-10. De Takkeling 19: 183-190.
- Jansman H. 2001. Herkenning en opsporing van roofvogelvervolging. Tweede herziene druk. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- van Lieshout H., Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. De Takkeling 5(1): 43-51.
- Pol M. 2008. Evaluatie interventiestrategie roofvogelvervolging 2008. Politie Fryslân, Leeuwarden.
- Pol M. 2010. Evaluatie aanpak roofvogelvervolging Fryslân 2010. Politie Fryslân, Leeuwarden.
- Zoun P.E.F. 2000. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1998. ID-Lelystad Rapport no. H99-2511. ID-Lelystad, Lelystad.
- Zoun P.E.F. 2007. Onderzoek naar de doodsoorzaken van inheemse wilde fauna. Verslag over 2006. CIDC-Lelystad, Lelystad.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

PWvT (Centraal Veterinair Instituut, CVI): Postbus 65, 8200 AB Lelystad, peter.vantulden@wur.nl

Bijlage 1. Rumoer in Friesland rond roofvogels en hun vermeende invloed op weidevogels, zoals weergegeven in de Leeuwarder Courant. Clippings regarding the public's opinion of the supposed impact of predation on meadow birds, as published in a Frisian newspaper.

ingezonden 22.6

Roofvogels (4)

FOTO JAN SIBON

Het boek van de zogenaamde kenner dat L. van Kampen (LC 20 juni) gelezen had, komt denk ik alleen in z'n eigen fantasie voor en als je een echte natuurliefhebber bent ga je roofvogels geen ondiere noemen die je mag uitroeren. Roofvogels zijn prachtige en horen in de natuur. Eten en gegeten worden, zo gaat het al heel lang in de natuur en zo hoort het ook. En wij mensen hebben daar al

genoeg negatieve effecten op. Als er dan ook nog van die halve zolen zijn die roofvogels dood maken door ze te vergiften, neer te schieten of te vangen met klemmen, die moeten volgens mij toch een kleine herscholing hebben op bepaald gebied. Misschien moet Van Kampen zich hier ook voor opgeven.

Ben Kooistra. Wolvega

Rôffûgels (5)

Mient 'weidevogelboer' Titus de Wolff (LC 20 juni) it no echt as er skriuwt dat der gjin inkeld bewiis is dat de tebegong fan de greidûgels te witen is oan de lege grûnwetterstân en greiden as biljertlekkens? Is hy soms biyn? Ik fyts en kuerje in protte troch de Greidhoeke en it foel my dizze maaitiid allegaderigen op dat ik yn dy biljertlekkengreiden hast gjin greidûgel hearde of seach. Mar kaam ik yn in gebiet mei wiete greiden en in see fan blommen, lykas by natoergebiet it Skrok by Easterliten en westlik fan Tsjom, dan ynienen tilde it fan de ljippen, skriezen, strânljippen en tsjirken! Ik haw dan ek gjin witten-

skiplik ûndersyk nedich om myn konklúzjes te lûken. Rôffûgels komme yn de wiete gebieten likefolle foar as yn gebieten mei biljertlekkengreiden, dus dat kin de reden net wêze. Ik sil net ûntstride dat se wol in rol spylje yn 'e tebegong fan de greidûgels mar dy is ûnderge-skiit oan de ekologyske omstan-nichheden. As ik De Wolff wie dan soe'k ris nei de echarten gean en my in bril oanmjitte litte om mei eigen eagen te sjen wat der yn Fryslân oan 'e hân is. As wy op deselde foet trochgean mei de lânbou dan sil der oer in fearn ieu gjin greidûgel mear oer wêze yn Fryslân.

Johannes Elzinga. Frenstsjer

ingezonden

21.6.2011 LC

Roofvogelmoordboeren 3

Nu ben ik er trots op om Fries te zijn. Om als provincie klopoper te zijn in het aantal roofvogelmoorden. Door een stelletje achterlijke boeren die zogenaamd de vogeltjes op het land willen beschermen. Van die boeren die niet verder kijken dan hun eigen weilandjes. Hoe dom moet je zijn om te denken dat roofvogelmoord een vorm is van weidevogelbeheer? Ik zal die boeren wat tips geven: Er struinen over uw velden meer vijanden voor de weidevogeltjes. Denk aan kraaien, reigers, eksters, mantelmeeuwen, zilvermeeuwen, koeien, katten, honden, ratten en vossen. Wil je echt voorkomen dat geen weidevogel nog wordt gedood, dan zal je al deze soorten ook moeten uit-

roeien. En vergeet vooral uzelf niet. Want het aantal nesten en jonge vogels dat door landbouwmachines wordt gedood, ligt er ook niet om. Gaat u al die boeren dan ook vermoorden? En gaat u tijdens de vogeltrek ook even naar Frankrijk om te voorkomen dat ze daar als culinaire lekkernij op het bordje belanden? En dan nog het waterschap. Draai dat ook de nek om, want zij zorgen voor een lage grondwaterstand. Lang leve de weidevogel! Nee, het gaat niet om de weidevogel. Het gaat om het vangen van subsidie. En om de kick. Hoe bekrompen kun je zijn?

Monique Hoekstra-Haan. Reduzum

Roofvogels (6) 23.6.2011 LC

Naar ik aanneem is het ingezonden stuk van L. van Kampen (LC 20 juni) over roofvogels bedoeld als uitlokking tot discussie. Mocht hij e.e.a. serius bedoelen, dan raad ik hem aan vandaag nog lid te worden van een

natuurorganisatie en zijn mening daar te toetsen. Daar zitten ook 'natuurkenners', maar dan anders.....
Betty Schellevis-Guldemeester, IVN-gids. Exmorra

27.6.2011
Duo vast voor 2 LC
doden vogels

AKKRUM - Twee mannen uit Akkrum zijn vanochtend in hun woning aangehouden op verdenking van het doden van roofvogels. Het regionaal milieu-team van de politie, dat zich met roofvogelzaken bezighoudt, had informatie over de twee binnengegrepen en stelde een onderzoek in. In de woning van een van de mannen is huiszoe-king gedaan.